

УДК 2.29

Р. М. Мицько,

аспірант

Львівського національного університету імені Івана Франка

ДЖЕДАЇЗМ – ПАРОДІЙНИЙ КУЛЬТ НА ОСНОВІ ПРОДУКТУ МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ

Розглядається феномен постмодерного пародійного культу джедаїзму. Обґрунтовується актуальність його наукового вивчення та описується актуальність явища пародійних культів у дослідженнях західної наукової думки. Продемонстровано фрагменти історичного розвитку джедаїзму у контексті культури та сучасних неорелігійних рухів, зв'язок пародійного культу з масовою культурою. В статті аналізуються форма та засоби феномену джедаїзму, які ставлять його у ряд нових постмодерних релігійних утворень, також пояснюється закономірність появи джедаїзму в українських реаліях.

Ключові слова: пародійний культ, джедаїзм, Зоряні Війни, масова культура, іронія, абсурд, постмодерн.

ДЖЕДАИЗМ – ПАРОДИЙНЫЙ КУЛЬТ НА ОСНОВНИИ ПРОДУКТА МАССОВОЙ КУЛЬТУРЫ

Рассматривается феномен постмодернистского пародийного культа джедаизма. Обосновывается актуальность его научного изучения и описывается актуальность явления пародийных культов в исследованиях западной научной мысли. Продемонстрировано фрагменты исторического развития джедаизма в контексте культуры и современных неорелигиозных движений, связь пародийного культа с массовой культурой. В статье анализируются форма и средства феномена джедаизма, которые ставят его в ряд новых постмодернистских религиозных образований, также объясняется закономерность появления джедаизма в украинских реалиях.

Ключевые слова: пародийный культ, джедаизм, Звездные Войны, массовая культура, ирония, абсурд, постмодерн.

JEDIISM – PARODY CULT BASED ON THE PRODUCTS OF MASS CULTURE

We considered the phenomenon of postmodern parody cult Jediism. Substantiated the relevance of its scientific study and describes the relevance of the phenomenon of

parody cults in the study of western scientific thought. Demonstrated fragments of historical development Jediism in the context of modern culture and new religious movements, communications of parody cult with mass culture. The article analyzes the form and means of Jediism phenomenon that put it in a series of new postmodern religious entities, also explained in the pattern of occurrence Jediism Ukrainian realities.

Keywords: *parody cult, Jediism, star wars, mass culture, irony, absurd, postmodern.*

Джедаїм – псевдорелігія, яка стала своєрідним культом твору Джорджа Лукаса «Зоряні війни». Джедаїм, як і інші псевдорелігійні культури, став частиною псевдорелігійного мислення сучасного західного світу. З одного боку ми розглядаємо джедаїзм як релігійну систему, що має всі необхідні складові релігії, філософські впливи. З іншого боку – джедаїм розглядається як феномен релігійного протесту, пародійного культу – частини новітніх культів західної культури.

Актуальність дослідження визначаємо через те, що джедаїзм з 2003 року і до сьогодні стає інструментом релігійної іронії у суспільстві. Його основи активно поширюється через фанатів фільму «Зоряні війни», а головним майданчиком поширення псевдорелігійних ідей джедаїзму є Інтернет. В Україні джедаїзм став основою саркастичної «Інтернет Партії» під час виборів 2014 року.

Оскільки джедаїзм як явище виник на початку 2000-их років, у науковій думці його дослідження ще не надто розроблені. Тому, досліджуючи матеріал, ми зверталися, у першу чергу, до праць американських філософів та культурологів, які досліджують феномени неорелігій та зокрема пародійних культів. До прикладу, елементи буддизму і пародійному культурі джедаїзму досліджував Джон Фінлей (John Finley) у книзі «Філософія Буддизму і Зоряні Війни. Релігія». Марк Роуландс (Mark Rowlands) – доктор філософських, наук професор філософії Університету Маямі, займається проблематикою філософії науково-фантастичних фільмів – він розглядає джедаїзм під кутом зору Ніцше та Платона. Набагато менше досліджень джедаїму знаходимо у російській науковій літературі, проте тут вивчення джедаїзму має два протилежні підходи. Так, Силантьєв розглядає джедаїзм як антихристиянську гру США, яка через призму масової культури має зрушити підвалини істинної релігії. Натомість, філософську складову «Зоряних воєн» та джедаїзму зокрема порівнює із Ніцше та Дельозом популярний культуролог Сергей Корнев.

У цій статті ми прагнемо дослідити культурологічні витоки джедаїзму. Метою є пояснити чому джедаїзм належить до категорії пародійних культів, знайти у пародійному культурі джедаїзму елементи філо-

софської думки та схожіть до інших релігій у контексті постмодерного суспільного дискурсу, пояснити як через масову культуру джедаїзм став найпопулярнішим пародійним культом Західної культури.

Тож, джедаїзм – це пародійний культ, що виник на основі фантастичної кіноепопеї Джорджа Лукаса «Зоряні війни». Шість фільмів «Зоряних воєн» утворили фантастичний всесвіт, який став предметом вивчення та глибокого аналізу не лише кінофанатів, а й науковців-філософів.

Всесвіт «Зоряних воєн» був вперше представлений в 1977 році, коли на кіноекрани вийшов перший фільм кіноепопеї – «Нова надія», що оповідає про нерівну боротьбу групи космічних партизан (джедаїв) з тоталітарною Імперією Зла (ситхами). Головною ідеєю успіху у боротьбі джедаїв проти ситхів стало поняття Сили – це основа концепції джедаїзму як пародійного культу. У самому фільмі, подається визначення, що Сила – це «енергетичне поле, створене всіма живими істотами, яке оточує нас, знаходиться всередині нас, і поєднує в ціле Галактику». Крім того, в основі джедаїзму лежить кодекс джедая, який складається із п'яти істин: нема хвилювання – є спокій; нема невігластва – є знання; нема пристрасті – є безтурботність; нема хаосу – є гармонія; нема смерті – є Сила.

Шанувальники Сили стали називатися джедаями, а оскільки Сила індивідуальністю не володіла і була розлита по цілому світові, за віросповіданням вони виявилися класичними пантеїстами [5]. Проте інші автори, зокрема Джон Фінлей, співставляють кодекс джедаїв із основами буддизму [7].

Тож, позитивними героями культового фільму є лицарі ордена Джедай, наділені Силою, яка робить їх могутніми воїнами галактики. Шляхетним лицарям протистоять не менш могутні ситхи, що володіють темною стороною Сили. Носії добра і зла, озброєні світловими мечами, борються за вплив у «далекій-далекій галактиці». Підкреслена «віра» в існування реальних джедаїв відрізняє послідовників джедаїзму від простих фанатів «Зоряних воєн». Джедаїсти проголошують Джорджа Лукаса, автора фільму, апостолом нової релігії, яка повинна бути прийнята всіма жителями Землі [1, с. 249–251]. Аналогічні процеси відбуваються і серед шанувальників Толкієна або американського серіалу «Зоряний шлях», проте саме джедаїзм став першою та найпопулярнішою «релігією», створеною на базі вигаданого всесвіту кінофільму.

Вперше про джедаїзм як про пародійний культ заговорили у Британії у лютому 2003 року, коли тут були підведені остаточні підсумки

перепису населення. У цьому переписі виявилось, що прихильників джедаїзму в країні є більше, ніж буддистів або юдеїв. Згідно з уточненими даними, у Британії на той час проживало 390 тисяч прихильників Джедаїзму. Причиною такого заповнення графи «вірування», у першу чергу, став протест через втручанням держави у інтимне питання релігійної віри самим існуванням такої графи [1, с. 249–251]. Пародійний культ джедаїзму в Англії офіційно називають «Jedi Knight» («лицарі-джедаї») Аналогічні переписи населення відбулися в Австралії та Новій Зеландії – і вони теж показали, що і в цих країнах проживають десятки тисяч джедаїв, проте там вони були віднесені в категорію «не визначилися з віросповіданням». Джедаїсти значно перебільшують за чисельністю будь-яких інших послідовників пародійних культів вигаданих світів [5].

До речі, хоч попередньо джедаїзм зароджувався як певний протест, через таку кількість «віруючих» джедаїстів знайшлися ентузіасти, які добилися, щоб пародійний культ визнали офіційною релігією в Англії.

Згодом через таку чисельність послідовників джедаїзму, лицарі-джедаї почали боротися за міжнародне визнання своєї релігії. Маніфест джедаїв, поширений через засоби масової інформації 16 листопада 2006 р., він був звернений до світової громадськості і до ООН. Маніфест джедаїв звучав так: «Всім, кого це стосується. Вдесяте Організація Об'єднаних Націй відазначила сьогодні Міжнародний день терпимості. Підтримуючи цю важливу роботу, ми, однак, вважаємо, що ООН повинна рухатися вперед. У британському переписі населення 390000 людей оголосили себе лицарями Джедаї, що робить нас четвертою за чисельністю релігією в країні. Ми пишаємося нашим спадком, який сягає корінням на 195000 років, коли перший джедаї, синьвоволоса і синьоокий Кайа Сініса з'явився на планеті Корусант. Як і Організація Об'єднаних Націй, лицарі Джедаї – це миротворці, і ми вважаємо, що маємо право висловлювати наше віросповідання через носіння одягу і визнання на національному та міжнародному рівні. Тому ми закликаємо вас поміняти 16 листопада на Міжзірковий день терпимості Організації Об'єднаних Націй для відображення релігійного характеру нашої цивілізації двадцять першого століття. Терпимість – це повага відмінностей, в якій області вони б не знаходилися, включаючи інші галактики. Будь ласка, не виключайте нас з вашої важливої роботи. Хай буде з вами Сила » [4]. Проте, їхнє прохання отримало негативну відповідь.

Щодо філософських понять і проблем «Зоряних воєн», які є предметом дискурсу для прихильників джедаїзму, після аналізу літератури можемо виділити кілька праць, де ці питання розглянуті найширше.

До прикладу, американський письменник та викладач філософії Роуландс Марк у книзі «Філософ на краю всесвіту» розглядає кіноепопею «Зоряних воєн» через призму ідей Платона та Ніцше.

У першу чергу, автор робить аналогію зі вченням Платона, адже, на відміну від вчення християнської церкви, він стверджував, що зло – це реальна форма, а не відсутність добра. Зло існує – і не просто як ілюзія або відсутність добра. І злодіяння, скоєні Дартом Вейдером, негайним персонажем кіноепопеї, є злом самі по собі, а не тому, що в них чогось не вистачає [6]. Щодо ідей Ніцше – Марк Роуландс розглядає фільм через призму боротьби діонісійського та аполонівського начал – у кіноепопеї ми бачимо боротьбу сторонників світлої сторони Сили джедаїв та воїнів темноти ситхів. Також автор порівнює Дарта Вейдера, темного лорда, із Наполеоном, якого Фрідріх Ніцше описував у своїй праці, як надлюдина, яка не завершила процес сублімації.

Російський культуролог Сергей Корнев, окрім паралелей з Ніцше, асоціює ідейний потік «Зоряних воєн» з «дилемою Дельзоа». «Вільна Творчість» або Тотальна Утилізація – загалом людство та кожна людина зокрема тоїть перед цим вибором. Третього не дано. В цьому плані популярність містики і «Зоряних воєн» в маскультурі – гротескне відображення істинних філософських символів епохи, – вважає автор [3]. Тож у формі боротьби світів, що лежить в основі джедаїзму філософи вбачають витoki ідей Ніцше та Дельзоа – як протистояння між гармонією і хаосом.

Американський вчений Джон Фінлей у книзі «Філософія Буддизму і Зоряні Війни. Релігія» наводить аналогії основних ідей джедаїзму з вченням буддизму. Джедая вчать не довіряти своїм відчуттям, а покладатися лише на почуття. Щоб використовувати Силу, джедаї повинні позбутися від традиційного способу сприйняття навколишнього середовища. Це наближено до поняття буддизму, який проповідує принцип заперечення власного «я». Джедай має усвідомлювати, що те, що він бачить, не може бути реальним. Його сприйняття може обманювати, і тому очам довіряти не можна. В буддизмі фізичний світ також вважається ілюзією. Почуття можуть обманювати нас і змушувати вірити в те, що ілюзія є реальністю. В буддизмі саме наші помилкові відчуття і неприйняття цієї дійсності ведуть до гордині і, як наслідок, прирікають нас на перебування в Сансарі (низці нескінченних циклів смерті і відродження). Коли ви усвідомлюєте, що все

– єдине, а не складається з окремих частин, ви досягаєте Прая (мудрості) і більш високого розуміння дійсності. Коли джедаї усвідомлює, що навколишній світ – не більше ніж ілюзія, йому відкривається Сила. Монахи-буддисти також повинні зрозуміти, що фізичний світ – це всього лише ілюзія [7].

Характерним для джедаїзму способом передаються знання та відомості про цей пародійний культ. Оскільки в основі цього культу є творіння масової культури, джедаїзм з легкістю поширюється через медіа та інші проекти фільму – серіали, комікси, арт-проекти, перформанси. Сьогодні через всесвітню мережу та нові медіа пародійні культури, зокрема й джедаїзм, поширюються найактивніше [2]. Можливості, які надає Інтернет, дозволяють не заангажовано дізнаватися про активність конкретних громад і лідерів, вивчати неорелігії, пародійні культури, ставати свідками релігійних дискусій та подій в онлайн-просторі.

Чисельність «послідовників» усіх пародійних культів, а зокрема й джедаїзму, потребує неабиякої уваги, адже у деяких країнах ці «релігії» навіть визнані на офіційному рівні. Місце пародійних культів у контексті постмодерну визначається з одного боку – глибокою іронічністю над проблемами сьогодення, з іншого – ризомічністю запропонованих «релігійних» систем. У цих системах, окрім творчості та гумору, знаходимо елементи вже існуючих релігійних елементів та догм, філософських систем.

Особливо яскравим у плані перенесення різних філософських систем на пародійний культ є джедаїзм, адже науковці прослідковують тут моменти із філософії Платона про реальність зла, Ніцше – про надлюдину та боротьбі діонісійських та платонівських світоглядів. Науковці також зазначають схожість релігійної парадигми, яку бачимо у пародійному культі джедаїзму із світоглядом буддизму.

У перспективі в науковому аспекті варто спостерігати за розвитком пародійних культів загалом як унікального культурно-релігійного явища, вивчати нові аспекти таких релігійних форм, і зокрема – джедаїзму як найпоширенішого пародійного культу. Особливо варто слідкувати за розвитком джедаїзму в Україні, адже ця тема набрала особливого розвитку після витівки Інтернет-Партії України – участі Дарта Вейдера і інших героїв Зоряних Воєн у політичних іграх нашої країни.

Список використаних джерел:

1. Nancy K. Grant Ph.D.; Ph.D. Diana J.; Mansell R. N. A Guidebook to Religious and Spiritual Practices for People Who Work With People. – iUniverse, 2008. – P. 249–251.
2. Добродум О.В. Дигіталізація релігії в сучасному суспільстві [Електронний ресурс] //Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Релігія як соціальний інститут» (серпень 2011). – Режим доступу: <http://www.religiopolis.org/documents/3344-ov-dobrodum-digitalizatsija-religii-v-sovremennom-obschestve-materialy-mezhdunarodnoj-nauchno-prakticheskoy...>
3. Корнев С. Мистика, Звездные Войны и один парадокс массовой культуры [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nietzsche.ru/look/xxc/politik/kornev/>
4. Манифест джедаев [Електронний ресурс] // Фанаты «Звездных войн» требуют от ООН признать религию Джедаев. – Режим доступу: <http://www.gosconcert.com/common/arc/story.php/309798/>
5. Силантьев Р.А. Обыкновенный джедаизм. Религия Далекой, Далекой Галактики и недалекой западной интеллигенции [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bogoslov.ru/text/321846.html>
6. Роулэндс Марк. Философ на краю вселенной [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.plam.ru/philos/filosof_na_krayu_vselennoi_nf_filosofija_ili_gollivud_idet_na_pomosh_filosofskie
7. Финлей Джон. Философия Буддизма и Звездные Войны [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sunhome.ru/religion/11301?print>